een doopsgenade zou leeren, die aan elk gedoopt kind zou worden meegedeeld en later weer zou kunnen te loor gaan door eigen schuld, een dwaasheid. Wie dat beweert, of degenen, die deze verbondsleer nu weer met kracht op den voorgrond stellen, verwijt dat ze zulk een afval der heiligen zouden leeren, belastert hen tegen beter weten in. Want er is niemand onder onze Gereformeerde vaderen en ook niemand onder onze tegenwoordige theologen, die niet van harte gelooft en belijdt, dat wie eenmaal door Gods genade wedergeboren is, niet kan verloren gaan, gelijk de Apostel Johannes zegt: „want zijn zaad blijft in hem" (I Joh. 3 : 9). Het gaat daarom niet over de vraag, of elk kind des verbonds werkelijk een wedergeborene is, maar alleen hierom of wij krachtens de belofte Gods onze kinderen als kinderen Gods, als erfgenamen van het Koninkrijk der hemelen, als geheiligd in Christus hebben te beschouwen en dienovereenkomstig ook hebben te behandelen. En wanneer men hiertegen nu aanvoert, dat deze verbondsbeschouwing van het zaad der gelooviгen dan toch een fictie, een onwaarheid is, en voor de opvoeding zelfs zeer ernstige gevaren oplevert, dan antwoorden we, gelijk ook onze Catechismus dat zoo schoon doet, dat al ware dit zoo, we toch niet anders spreken en handelen mogen, omdat *we niet wijzer mogen zijn dan God de Heere ons in Zijn Woord gebiedt*. Hoe we de kinderen des Verbonds hebben te beschouwen en te behandelen, hebben niet wij te bepalen, maar bepaalt God voor ons in Zijn Woord. En op alle bedenkingen tegen deze verbondsleer ingebracht, antwoorden we daarom met den Apostel Paulus: «wie zijt gij, o mensch, die tegen God antwoordt« (Rom. 9 : 20).

Trouwens, deze bedenkingen gelden niet alleen tegen de verbondsbeschouwing van de kinderen des verbonds, maar evenzeer tegen de verbondsbeschouwing van de gemeente in haar geheel, zooals de Schrift ons deze telkens geeft. Als God de Heere Israël uit Egypte verlossen wil, dan noemt Hij Israël, dat wil dus zeggen *heel het volk*, de ouders en de kinderen, *Zijn zoon, Zijn eerstgeborene* (Mijn zoon, mijn eerstgeborene is Israël, Exodus 4 : 22), niettegenstaande Hij om de hardnekkigheid en ongeloof van ditzelfde Israël daarna in Zijnen toorn heeft gezworen: „Indien zij in mijne ruste zullen ingaan" (Psalm 95 : 11). Heel Israël als volk Gods wordt gedoopt in de wolk en de zee, als ze door de Roode Zee trekken; ze hebben allen van dezelfde geestelijke spijs gegeten, het hemelsche Manna, en denzelfden geestelijken drank gedronken, want zij dronken uit de geestelijke steenrots, die volgde en de steenrots was Christus, zegt de Apostel, en toch verklaart dezelfde Apostel dat God in het meerder deel van hen geen welgevallen heeft gehad (I Cor. 11 : 1—5). Zelfs in de periode van zijn diepste verval blijft God Israël Zijn volk noemen en Israël's kinderen Zijn kinderen. En evenzoo geschiedt dit in het Nieuwe Testament met de gemeente van Christus. In al de brieven der Apostelen worden de leden der Gemeente aangesproken als „heiligen", als „gelooviгen in Christus Jezus" (Ef. 1 : 1) als „heiligen in Christus Jezus" (Fil. 1 : 1) als „geliefden Gods" (Rom. 1 : 7) als „uitverkorenen naar de voorkennisse Gods des Vaders" (I Petrus 1 : 2). Dat zijn de eeretitels, die hun gegeven worden, niet alleen aan enkele vromen in deze gemeenten, maar aan *alle leden der gemeente*, hoewel uit de brieven zelf van de Apostelen wel genoegzaam blijkt, dat ook onder de leden dezer eerste Christelijke gemeenten heel wat zonde en schijnchristendom werd gevonden. Nog sterker, de Apostelen passen dezen eeretitel toe niet alleen op de gelooviгen in het algemeen, maar zelfs op degenen, die vroeger tot de gemeente van Christus behoord hebben, maar later afvallig zijn geworden. Wanneer de Apostel de gemeente van Corinthe waarschuwt voor de zonde van hoererij, dan is dit zijn hoofdargument, niet dat God aan ieder mensch deze zonde verboden heeft, maar: „weet gij niet, dat uwe lichamen *leden van Christus* zijn? Zal ik dan de leden van Christus nemen en maken ze leden eener hoer? Dat zij verre" (I Cor. 6 : 15). Als de Apostel in denzelfden brief de »sterken in het geloof" vermaant om niet door misbruik van hun vrijheid aan zwakkere broeders aanstoot te geven, waardoor deze terug zouden vallen in het heidendom en den dienst der afgoden, dan is dit wederom zijn hoofdargument: »Zult ge door uw kennis den zwakken broeder doen verloren gaan, *om welken Christus gestorven is* (I Cor. 8 : 11). En geheel in dienzelfden zin schrijft de Apostel Petrus in zijn tweeden zendbrief hoofdstuk 2 vs 1, dat er valsche profeten onder het volk waren, die »den Heere, *die hen gekocht heeft*, verloochend hadden en een haastig verderf over zich zelf hadden gebracht.« »Voor wie Christus gestorven is, die Hij gekocht heeft met zijn bloed« — het is onmogelijk zegt ge, dat dezulken kunnen verloren gaan, want Christus zelf heeft immers gezegd: Niemand kan ze rukken uit mijne hand, die de Vader Mij gegeven heeft.« Ge hebt volkomen gelijk: ieder voor wie Christus stierf, wordt ook zalig; die Hij kocht met zijn bloed, die blijft eeuwig zijn eigendom. Zoo is het van uit het eeuwig raadsbesluit van God gezien.

Maar even beslist als we dit op grond van Gods Woord uitspreken, staat ook krachtens de bovengenoemde uitspraken van datzelfde Woord Gods voor ons vast, dat *alle leden der gemeente*, dus ook degenen, die ten slotte verloren gaan zullen, door ons beschouwd moeten worden, zoolang ze lid der gemeente zijn, alsof ze door Christus gekocht waren met Zijn bloed, alsof Hij voor hen gestorven ware aan het kruis. De reden hiervan is, dat de Schrift ons uitdrukkelijk leert, dat Christus zijn bloed vergoot niet voor enkele losse individuën, maar voor heel de kudde, voor de gemeente, voor zijn volk (Hand. 20 : 28) en dat we daarom naar het oordeel der liefde al degenen, die op aarde tot de gemeente behooren, voor het eigendom van Christus hebben te houden. Zoo worden deze sterke uitdrukkingen van de Apostelen terecht door onze Kantteekenaren verklaard. En waar dit de regel is, dien Gods Woord ons geeft, niet alleen bij de beschouwing van Israël als bondsvolk, maar ook bij de gemeente des Nieuwen Verbonds, daar hebben ook wij, uit gehoorzaamheid aan Gods Woord, ons stipt aan dezen regel te houden, èn bij de volwassen leden der gemeente èn bij de kinderen des Verbonds. Want ook deze kinderen der gelooviгen behooren tot de gemeente van Christus; zij zijn de lammeren van Zijn kudde.

DR. H. H. K.

Leestafel.

DR. A. H. DE HARTOG. DE REDELIJKHEID DER „ORTHODOXE" LEER. A. H. Kruyt, Uitgever, Amsterdam.

Doel der in dit vlugschrift gegeven beschouwing is: „te toonen, dat de „Orthodox" Christelijke leer naar den wezenlijken inhoud, „redelijk" moet heeten" (p. 1).

Wij hebben in dit vlugschrift alzoo te doen met een beoordeeling van DR. DE HARTOG omtrent de „Orthodox" Christelijke leer.

'n Nadere omschrijving van wat hij dus beoordeelt ware niet overbodig geweest.

'n Nadere.

Want hetgeen de titel nog onbepaald laat is door de toevoeging „Christelijke" op p. 1, zeker iets nader bepaald en wel zóo, dat, om iets te noemen, de „Orthodox" Mohammedaansche leer er buiten valt.

Maar, het criterium der Orthodoxie is de Belijdenis, en wijl, bij de pluriformiteit der kerken, haar Belijdenissen, al vertoonen zij ook overeenkomsten, toch ook verschillen doen zien, en „een orthodoxe leer", in tegenstelling met een „heterodoxe", een leer is conform aan de Belijdenis der Kerk, vereischt de uitdrukking „Orthodox Christelijke leer" nog nadere beperking.

Vanwege oude relaties van zeer sympathieken aard waarin ik tot Dr. DE HARTOG sta, heb ik getracht in dit zijn vlugschrift die nadere beperking te vinden. Omdat ik uit zijn andere werken den indruk had gekregen, dat hij zich voor den wettigen troonopvolger van CALVIJN houdt, zoo als SCHOPENHAUER zich dat deed in betrekking tot KANT, meende ik aanvankelijk, dat die nadere beperking moest zijn „de orthodox gereformeerd christelijke leer". Wijl echter het specifiek verschil tusschen de gereformeerde en andere Orthodoxien in dit vlugschrift heel niet ter sprake komt, ben ik van die meening al spoedig teruggekomen en heb haar ingeruild voor deze andere, dat onder „Orthodox" Christelijke leer moet worden verstaan: een leer die conform is aan dat waarin de Belijdenissen der Christelijke Kerken *overeenkomen*.

* * *

Omtrent deze orthodox-christelijke leer dan oordeelt DR. DE HARTOG, dat zij „redelijk" moèt heeten, althans, en ik kom daar later op terug, „naar haar wezenlijken inhoud".

Van dit predicaat „redelijk" geeft hij wèl een omschrijving.

Een zeer breedsprakige zelfs.

„Om misverstand te voorkomen, beginnen wij met op te merken", zoo schrijft hij, „dat wij den term redelijk niet nemen in den zin van „afgetrokken verstandelijk" maar in den zin, dien het dagelijksch gebruik van genoemd woord als van zelf aangeeft. Redelijk is hetgeen zich aandient als „behoorlijk", als naar „den aard der zaak", als „houdbaar". Redelijk is hetgeen zich naar het zuivere waardeeringsoordeel toont op zijn plaats".

Dat deze omschrijving de meest geschikte is om misverstand te voorkomen omtrent den zin waarin DR. DE HARTOG den term „redelijk" verstaat, zou ik niet durven beweren. Zij wordt daartoe zeker niet minder geschikt door wat dan verder volgt: „Deze practische beteekenis, die het woord „redelijk" in de gewone spreektaal heeft, wijst, het spreekt van zelf, henen naar een logischen inhoud". De apodicticiteit waarmee dit gezegd wordt, laat ik voor rekening van den schrijver, doch zooveel is mij reeds duidelijk, dat hij den term „redelijk" neemt in den zin van wat „logisch" niet naar den „vorm", maar naar den „inhoud" is. En niet uit wat hij aan deze omschrijving nog toevoegt, en waarover straks nog, maar uit wat ik enkele regels verder lees, wordt mij de zin, waarin DE HARTOG hier „redelijk" neemt, dan nóg duidelijker. Daar toch heet het: „wij ontwikkelen de „orthodoxe" leer als redelijk, dat is als voldoend antwoord op het zoeken en vragen van het religieus besef der menschheid".

* * *

Dit nu meen ik aldus te mogen verstaan, dat niet slechts in 'n menschelijk, maar in het menschelijk bewustzijn de behoefte is aan hooger kennis dan die uit verstandelijk nadenken over het zintuiglijk waargenomene wordt verkregen. En zeker zou, indien er geen *zonde* ware, wijl de Logos of Rede het waarachtige licht is hetwelk ieder mensch, die in de wereld komt, verlicht, deze behoefte van het menschelijk bewustzijn ook bevrediging vinden in de orthodox-christelijke leer.

In het 3e en 4e hoofdstuk van de Canones van Dord wordt erkend, „dat na den val in den mensch eenig licht der natuur nog overgebleven is", maar even beslist wordt daar ontkend, „dat de mensch, al behoudt hij ook eenige kennis van God, door dit licht zou kunnen komen tot de zaligmakende kennis van God".

Ik wijs hierop, omdat de hoogere kennis, waarnaar de menschheid streeft, de kennis omtrent hetgeen boven of achter onze wereld ligt, allereerst kennis van het *wezen* Gods is.

Nu is het zeker waar en wordt het door de religie als algemeen menschelijk verschijnsel bevestigd, dat ook na den val in den mensch eenige kennis van God is. Met name CALVIJN heeft door zijn leer van den „sensus divinitatis" er terecht op gewezen, dat wij ook andere gewaarwordingen dan de zintuiglijke hebben. Maar even zeker is, dat de „bespiegeling" of de „speculatie", van het menschelijk nadenken over het wezen van God, van de wereld en van den mensch, tot dusver tot geen, voor alle menschen als noodwendig geldende, resultaten heeft geleid.

* * *

DR. DE HARTOG echter vermeent, dat de openbaring of enger nog, de uit die openbaring door de Christelijke kerken geproduceerde en daarom „orthodoxe" leer, naar haar „wezenlijke inhoud" daartoe wèl kan leiden.

Zijn redeneering is deze:

Redelijk is, wat in overeenstemming is met *de* menschelijke rede en wel, in onderscheiding van *verstana*, met de rede als vermogen tot adaequaat kennen van de bovenzinnelijke wereld; van het „wezen" der dingen. Wijl gegrond in het Woord of de Rede Gods, is naar haar „wezenlijke inhoud" de orthodoxe leer in overeenstemming met *de* menschelijke rede; dus is de orthodoxe leer redelijk.

Indien dit nu zoo ware, dan zouden de uitspraken der „orthodox Christelijke leer" onder de menschen als algemeene en noodwendige waarheden gelden.

De dagelijksche ervaring leert echter wel anders.

De fout in de zooeven opgezette redeneering zit 'm dan ook hierin, dat de term „menschelijke rede" schijnbaar in één, maar in werkelijkheid in tweeërlei zin is gebruikt, en wel eerst in dien van niet- en dan in dien van, door de zonde, verduisterde rede.

Als waardeeringsoordeel ben ik het met DE HARTOG's uitspraak omtrent de redelijkheid der orthodoxe leer goed eens. Wijl zij waar *is*, behoorden haar uitspraken ook als zoodanig voor ieder mensch te gelden; behoorden die uitspraken voor alle menschen de waarde te hebben van voldoende, van bevestigende antwoorden op vragen van „het religieus besef der menschheid".

Maar tusschen wat *behoort* en wat *is*, gaapt ook hier de klove.

* * *

Ik kom thans terug op wat DE HARTOG aan zijn omschrijving van »redelijk« nog toevoegt. Aan wat ik reeds aanhaalde: »Deze practische beteekenis, die het woord »redelijk« in de gewone spreektaal heeft, wijst, het spreekt vanzelf, henen naar een logischen inhoud", — voegt hij dan dit toe: „maar, en hierop komt het voor ons aan, deze logische inhoud is aldus samengevlochten met het leven zelf, dat hij zoo goed als geheel op den achtergrond treedt."

Uit die samenvlechting wil DE H. losmaken den »logischen inhoud" of het niet maar »formeel« d. i. het, overeenkomstig de wetten van het denken, logisch *richtige* denken, doch het »materieel« d. i. het, overeenkomstig de wetten van het zijn, logisch *ware* denken.

En om nu met dit laatste denken de orthodox christelijke leer in overeenstemming te brengen, past hij een methode toe, die, terwijl zij al de bekoorlijkheid van het nieuwe mist, tot dusver steeds op teleurstelling is uitgeloopen.

De orthodox christelijke leer toch is, naar DE H. haar beoordeelt, niet maar redelijk zonder meer, maar zeer bepaaldelijk naar haar »wezenlijken inhoud«.

Van »wezenlijk« kan men spreken in onderscheiding van »vormelijk«; ook in onderscheiding van »bijkomstig«, maar ook van »zijn« in onderscheiding van »denken«; van »zaak« in onderscheiding van »voorstelling«.

De wezenlijke, wijl uit Gods Woord ontvangen inhoud, die in de bijkomstige, wijl menschelijke formuleering van de orthodox christelijke leer zit, — deze inhoud wordt echter bij DR. DE HARTOG's, van den veiligen bodem der, ons in het Woord geboden ervaring losgeraakte „bespiegeling" tot een gansch anderen inhoud.

* * *

Laat mij hier echter terstond aan toevoegen, dat DR. DE HARTOG zich daarvan blijkbaar allerminst bewust is.

Dit blijkt uit wat hij schrijft op p. 9.

Orthodox christelijke leer is: „dat God eenig is in Wezen en nochtans in drie Personen onderscheiden".

Op die p. 9 nu teekent ons de schrijver twee belijders van de Drieëenheid. Een denkend, speculatief of bespiegelend geschoold theoloog en een „eenvoudig gemeentelid". De theoloog, zegt DR. DE HARTOG, belijdt de Drieëenheid „als eenheid van transcendentie en immanentie"; het gemeentelid, „als den Vader, die als een ouden, grijzen man op een troon in den hemel zit, den Zoon als een jongen man op aarde aan het kruis gestorven en herrezen uit den dood, den Geest als een duif". „Meent men nu, zegt DR. DE HARTOG, dat de theoloog „anders" leert, dan het eenvoudige gemeentelid, zoo vergist men zich deerlijk".

Zoo dacht HEGEL er ook over.

Maar dat verhindert mij niet te meenen èn dat het iets „anders" is èn, dat noch de speculatieve theoloog met zijn „begrip" noch het eenvoudig gemeentelid met zijn „voorstelling" op het stuk der Drieëenheid achter den „wezenlijke inhoud" der orthodox christelijke leer is.

Laat mij hier nog aan toevoegen wat DR. DE HARTOG op p. 18 schrijft over hetgeen hij, met HEGEL, noemt de „Menschwording Gods".

De orthodox christelijk leer op het stuk der „menschwording van Jezus Christus is, dat de eeniggeboren Zoon, aannemende een ware menschelijke natuur, ontvangen is in het lichaam der gelukzalige maagd Maria, door de kracht des Heiligen Geestes zonder mans toedoen".

Voor DE HARTOG is de „wezenlijke inhoud" van de Orthodox Christelijke leer op dit stuk, »dat het licht de duisternis, de natuur den Geest, de menschheid de Godheid niet „van zelf" voortbrengt, maar dat de Godheid de menschheid, de Geest de natuur, de Hemel de aarde moest „overschaduwen", opdat hetgeen uit deze ontvangenis voort zoude gaan, „Gods Zoon" genaamd zoude kunnen worden (Luk. 1 : 35)". Deze „wonderbare" geboorte van den Geest uit het vleesch, van de Godheid uit de menschheid is, zoo schrijft hij dan verder, een „probleem". „Het eenvoudig gemeentelid", dit probleem vervlakkend tot de historische vraag: „Is Jezus wonder geboren, ja dan neen?" blijkt niet te beseffen, hoeveel in genoemd probleem besloten ligt". De denkende, de speculatief of bespiegelend geschoolde theoloog ontvangt hier echter van DR. DE HARTOG de les, dat „in ieder geval het antwoord op deze pertinente vraag even pertinent hier moet luiden: „Ja", „indien hij althans het religieus besef van het: „eenvoudig gemeentelid" niet wil misleiden". Iets wat op het eerste gehoor wel wat vreemd klinkt, maar waarmee wel bedoeld zal zijn: het religieus besef van den man niet in verwarring en daardoor uit de richting brengen.

Vrij wat zonderlinger dan dit „misleiden" is mij echter in dit geschrift, hetwelk bedoelt aan te toonen, dat de Orthodox Christelijke leer redelijk is en wel door, wat voor DE HARTOG haar „wezenlijke inhoud" is om te zetten in wat voor de Christelijke kerken haar „wezenlijke inhoud" is, — op p. 9 te lezen: HOE men zich dezen inhoud denkt, is van bijkomstig belang, DAT men dien belijdt, is slechts van beteekenis".

* * *

Dan, hoe dit zij, de kerken mogen DR. DE HARTOG voor dit zijn vlugschrift, waarin het hem te doen is „om een gemakkelijk leesbare aanduiding der hoofdzaken, die hij in zijn werken uitvoerig toelicht'" (p. 1) — dankbaar zijn.

Uit dit vlugschrift toch blijkt, dat ook de poging van DR. DE HARTOG om, in den weg eener van de Schrift losgeraakte bespiegeling, de Orthodoxe leer pasklaar te maken voor aller menschen rede, dus ook voor die van den onherboren mensch, hoe goed ook bedoeld, deerlijk is mislukt.

En tevens blijkt uit dit vlugschrift, dat de leer van DR. DE HARTOG, al is hij zich zelf daarvan ook niet bewust, naar haar „wezenlijke inhoud" *niet* is de „Orthodox" Christelijke leer.

G.

Officieele Berichten.

Kort verslag van de vergadering der classis Axel, gehouden te Ter Neuzen den 6en Mei 1915.

1. De vergadering wordt geopend door den praeses, Ds. J. H. Lammertsma, met het zingen van Ps. 25 : 4. De praeses leest Ps. 11 en gaat voor in gebed. Op hartelijke wijze wordt Ds. H. Z. de Mildt van Oostburg het welkom der classis toegeroepen, terwijl de kerk van Schoondijke gelukgewenscht wordt met de spoedige vervulling van haar vacature.

2. De broeders Ds. H. van der Wal en ouderling L. Pladet worden aangewezen tot het nazien der credentiebrieven. Alle kerken zijn wettig vertegenwoordigd. Twee kerken hebben instructie.

3. Het moderamen wordt als volgt samengesteld: Ds. J. H. Lammertsma, praeses; Ds. H. P. M. de Walle, scriba; Ds. H. Z. de Mildt, assessor.

4. De notulen der vorige vergadering worden voorgelezen door den assessor en ongewijzigd goedgekeurd en geteekend.

5 Ingekomen stukken:

a. Afscheidsbrief aan de classis van Ds. G. R. Kuijper; voor kennisgeving aangenomen.

b. Bezwaarschrift van een broeder uit T.; zal beantwoord worden.

c. Schrijven van den heer Brouwer, ber. Pred. van Schoondijke, met verzoek tot vervroeging der volgende classisvergadering. Besloten wordt, de volgende vergadering te houden te Ter Neuzen op Donderdag 1 Juli.

6. De commissie voor het op de volgende vergadering te houden peremtoir examen wordt als volgt samengesteld: Exegese O. T., Ds. Lammertsma; exegese N. T., Ds. v. Hulsteijn; dogmatiek, Ds. de Walle; symboliek, Ds. van Hulsteijn; algemeene en vaderl. Kerkgeschiedenis, Ds. de Mildt; inhoud Heilige Schrift, Ds. v. d. Wal; ethiek, Ds. v. d. Wal; Kerkrecht, Ds. Lammertsma; practische vakken, Ds. Lammertsma.

7. De kerk van Zaamslag stelt voor:

a. Telkens wanneer de jaarlijksche Zendingsdag zal gehouden worden, eerst de verschillende kerkeraden te hooren of ze prefereeren: een zendingsdag georganiseerd door de classis Axel der Gref. Kerken, dan wel of ze er de voorkeur aan geven met de Ned. Herv. samen te werken.

b. Deze materie telkens op 't agendum der Aprilvergadering te brengen. Dit voorstel vindt geen steun.

8. Rondvraag art. 41 D. K. O.

a. In zake subsidie-aanvrage van de kerk van H. wordt besloten, de gewone subsidie toe te staan en kerkvisitatoren te machtigen, bij gebleken noodzakelijkheid, de buitengewone subsidie toe te zeggen.

b. De kerk van Schoondijke vraagt en verkrijgt tot consulent Ds. H. L. de Mildt.

c. De kerk van Schoondijke vraagt wijziging van Emeritaatssubsidie; wordt besloten dat de kerkvisitatoren nader onderzoek zullen instellen.

9. *a.* Rapport van de deputatenkerken voor approbatie enz.: de kerken van Axel en Zaamslag hebben de stukken van Ds. Kuyper nagezien en daarna acte van losmaking in duplo verleend.

b. Bij het afscheid van Ds. Bruins te Axel heeft Ds. de Walle de classis vertegenwoordigd en bij het afscheid van Ds. Kuyper te Schoondijke Ds. de Mildt.

c. Kerkvisitatoren doen rapport van gehouden visitatie in de kerken van Zaamslag en Axel.

Naar aanleiding van dit rapport vraagt de kerk van Axel, hoe naar het oordeel der classe de kerkel. en diaconale financiën in de kerken der classis het best zijn te scheiden, zoowel wat de bron van inkomsten als het houden van de collecten betreft.

Aan de kerkvisitatoren wordt opgedragen dit punt nader te overwegen en op de eerstvolgende classis regeling dienaangaande aan te bieden.

d. De zendingsdeputaat doet verblijdende mededeelingen in zake den hoofdarbeid van de zending, vooral prediking, persarbeid en lectuurverspreiding.

e. De kerk van Schoondijke levert het kasboek in van de kas van Hulpbehoevende kerken, met bijbehoorende gelden.

De broeders Scheele en Haak worden aangewezen om het beheer dezer kas te controleeren.

9. Geldelijke zaken worden afgedaan.

10. Pauze.

11. Heropening der vergadering met het zingen van Ps. 119 : 3.

12. De classis gaat over in »comité ter behandeling van een tuchtzaak.

13. Het comité opgeheven zijnde, worden de volgende deputaten benoemd voor de a. s. Particul. Synode: primi predikanten: Ds. van Hulsteyn en Ds. Lammertsma; secundi: Ds. de Mildt en Ds. v. d. Wal; primi ouderlingen: A. Visser en S. Catsman; secundi: D. Scheele Az. en K. Haak.

14. De roepende kerk voor de a. s. classisvergadering is de kerk van Hoek.

15. Rondvraag: de kerk van Oostburg vraagt subsidie aan voor weduwen-pensioen; wordt toegestaan.

16. Kort verslag wordt gelezen en zakelijk vastgesteld.

17. De praeses sluit de vergadering; de scriba gaat voor in dankgebed.

Namens de classis.
H. Z. DE MILDT.
Assessor.

Buitenland.

Duitschland. Een nieuwe bouw?

Het ontbreekt niet aan stemmen, dat de lessen die door den grooten tijd welken men doorleeft, gebracht worden, zullen behartigd worden — in de eerste plaats voor het godsdienstige leven. Men spreekt van een nieuwen bouw die voor het godsdienstig leven noodig is, en daarvoor worden allerlei denkbeelden aan de hand gedaan. Ook de modernen, die bij het uitbreken van den oorlogen een geruimen tijd daarna geen woorden konden vinden voor het uitdrukken hunner gevoelens, laten nu weer van zich hooren. Zoo doet in no. 15 van de *Chr. Welt* de hoogleeraar Troltsch een poging om te betoogen, dat de oorlog die reeds zoovele maanden woedt, de ijdelheid van de gedachte van een komend Godsrijk aantoont. Troltsch ziet in den strijd der Christelijke naties tegen elkander en de daarbij aan het licht komende verloochening van Christelijke grondstellingen, voorts in het verbond van het Christelijk Engeland met het heidensch Japan en van Duitschland met Turkije, zijn oude stelling bewaarheid, dat het Christendom slechts betrekkelijke waarde heeft. Het is geen religie voor de geheele menschheid, en daarom is het uit met den droom van een wereldzending. Met spot en hoon overlaadt Troltsch hen, die in den oorlog een tuchtiging Gods zien. »Er zijn menschen«, zoo spreekt hij, »die hem, in den stijl der profeten des Ouden Verbonds, als een straf voor den afval van God beschouwen en hem tot thema voor boetpredikaties houden. Maar wat bij de profeten eene overwinning van eene naturalistische en heidensche denkwijze door eene waarlijk zeer krachtig zedelijk denkbeeld was, dat is in de moderne jeremiaden een muffige paapsche spreekmanier die men niet ernstig behoeft op te nemen«.

Volgens den hoogleeraar behoort de oorlog eenvoudig tot de natuurlijke verschijningen der volken; het is de strijd om het bestaan. De strijd om het bestaan is, wijl hij door de natuur is ingegeven, het eerste waarin wij leven; daarna komt de christelijke idee, die den strijd ethisch moet maken. Uit het rijk der verzedelijkte natuur wassen wij eindelijk op in het rijk Gods, ieder op zijn manier. Het komt tot »versmelting der persoonlijkheden in God." De Europeesche christelijkheid moet zich in zich zelve verdiepen, en dan wordt er een andere Christelijke geest geboren dan die, welke tot hiertoe in de zending openbaar werd. De gedachte die Jezus uitgesproken heeft, van een komend rijk Gods, heeft het Christelijk denken reeds lang opgegeven.

Men is geneigd te vragen, of de hoogleeraar er wel zelf van overtuigd is, dat het uitspreken van dergelijke gedachten, in den zwaren tijd dien het land doorworstelt, eenige nuttigheid brengen kan? Wij zien er de poging van den vorst der duisternis in, om de geestelijke winst die in de donkere tijden welke doorleefd worden, verkregen werd, te niet te doen.

GEMENGD NIEUWS

Inwijding van een tehuis voor gevangenen. In het gevangenenkamp te Göttingen is op 15 April een nieuw »Tehuis« voor krijgsgevangenen geopend. Aan het eind van de straat door het hoofdkamp, verheft zich op de hoogste plaats van het kamp het nieuwe gebouw, dat op eene kapel gelijkt. Het bestaat uit een groote hal, en daarachter naar het zuiden een dwarsgebouw. Aan de noordrijde verheft zich een kleine toren, die van een uurwerk en klok voorzien zal worden. Het gebouw is bestemd voor de menigvuldige inrichtingen die in het belang der gevangenen in het leven geroepen werden. Nadat het kamp van de zieken door de Russen er in gebracht, weder bevrijd was, heeft men getracht den krijgsgevangenen gelegenheid te geven tot ontspanning. Er werd een Duitsche, Fransche en Engelsche bibliotheek opgericht. Bovendien kunnen zij in een leeszaal boeken en tijdschriften lezen. Daarbij wordt elke week een voordracht over Duitsche geschiedenis en cultuur gehouden, en in een aantal cursussen wordt aan Franschen, Engelschen en Belgen onderwijs in de Duitsche taal gegeven.

Ook werd een zangvereeniging en een orkest gevormd. Onder de gevangenen vindt men vele uitstekende musici. Een voorschot- en een ondersteuningskas zijn door de gevangenen zelve in het leven geroepen. Het voor het gebouw benoodigde geld is door den »wereldbond van Chr. Jongelingsvereenigingen« gegeven. Deze vereeniging die over de geheele wereld verbreid is, heeft op gelijke manier de zorg voor de krijgsgevangenen in de andere oorlogvoerende landen zich tot taak gesteld. De Fransche en de Engelsche regeering is mededeeling gedaan van den arbeid te Göttingen verricht, terwijl aan deze ook de schets van het nieuwe gebouw en exemplaren van de aldaar verschijnende kampbladen toegezonden is. Beide regeeringen hebben hierop geantwoord, dat hetgeen te Göttingen voor de krijgsgevangenen gedaan wordt, ook voor de gevangen Duitschers zal gedaan worden.

Billy Sunday's bedreiging. Billy Sunday is een methodistisch prediker die scharen menschen om zijn kansel vergadert en die daarbij heel veel geld verdient. Volgens opgaaf van Sunday's secretaris zijn aan Sunday in de laatste tien jaren 365,000 dollars gegeven, dat is ruim ƒ 90,000 per jaar. Dit jaar is het tractement van den prediker zeker drie of vier maal zoo groot.

Iemand die het beoordeelen kan, zegt, dat het Sunday niet om geld te doen is. Maar deze prediker beweert ook dat hij het niet dulden zou dat iemand hem van geldgierigheid beschuldigde. In een zijner preeken sprak Sunday letterlijk: »They say I am a grafter, but by God, they better not come up here and say it tot my face. If you do come up here you had better have your picture taken — your wife won't know you when you get home«. Als men weet dat Sunday vóór zijn bekeering een beroepsbokser geweest is, dan zal deze bedreiging verstaan worden. Hij raadt ieder die hem beschuldigt een schraper te zijn, hem dit niet in zijn aangezicht te zeggen. Hij die het toch deed, moest eerst zijn portret laten maken, want zijn vrouw zou hem niet herkennen, wanneer hij te huis kwam.

Het schijnt dat men in sommige kringen in Amerika zulke dingen verdragen kan.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

ALLE DINGEN.

I.

DE WINKEL.

Ruim een eeuw geleden stond in een straat van Amsterdam, niet ver van een der poorten, de winkel, waarover we een oogenblik gaan spreken. Hij had er trouwens al langer gestaan, zooals bleek uit het opschrift boven de deur: »Het mosterdzaad 1740«. Doch uit dien eersten tijd zou ik u niet veel weten te vertellen. Dat komt eerst na 1800.

In het begin der negentiende eeuw werd het vijf-en-zeventigjarig bestaan van den winkel herdacht. Dat geschiedde feestelijk, waarin heel de buurt en nog veel meer menschen deelnamen. Dat was begrijpelijk, want »Het mosterdzaad" was heinde en ver bekend, al wisten maar weinigen, waarom de winkel zoo heette, die toch geen mosterd verkocht. Aan klanten, aanzienlijke en geringe, had het den winkelier nooit ontbroken, schoon ze ook in den kwaden Franschen tijd, die pas voorbij was, sterk waren geminderd. Daarbij was de winkelier bij velen bemind om zijn vriendelijkheid en gulhartigheid. Schoot er eens in den winkel wat over, wat nog wel eens gebeuren wou, dan voeren de behoeftigen en armen er wel bij.